

Ігор Бриндак, викладач

Кінець 2013 року ознаменувався дуже бурхливими подіями у суспільно-політичному житті українського народу. Не опинилася осторонь від них і Церква. Серед чисельних виступів церковних ієрархів різних конфесій дуже часто можна було почути засудження насильства і пересторогу від спокуси вдаватися до нього. У зв'язку з цим доречно звернутися до історії і поглянути, як в інших народів здійснювався спротив без насильства.

Для більшості людей поняття «ненасильницький спротив» найчастіше пов'язується з іменем індійського національного діяча Мохандеса Ганді (1869-1948).

Прийнято навіть вважати, що саме він увів поняття ненасильницького опору і першим застосував його на практиці. Так, цей чоловік дійсно у свій час розробив цілу теорію опору без насильства і застосував її у боротьбі за здобуття Індією незалежності. Але він був не першим. Як згадував сам Ганді, великий вплив на нього зробив англійський католицький кардинал Генрі Менінг. У 80-х роках XIX століття цей церковний ієрарх виступив на підтримку страйкуючих англійських докерів і був посередником у переговорах між ними та англійським урядом. Сам Ганді, який на той час був тільки студентом і навчався в Англії, був членом делегації, яка нанесла візит кардиналу, щоб висловити йому своє захоплення (див. Підлущий Олекса, «Постаті XX століття»// Дух і літера., Київ-2007.- С.151).

Для більшості з нас відомо, що після Другої світової війни Німеччина була поділена на Східну і Західну. Однак менш знаним є той факт, що, крім Німеччини, також була поділена й Австрія. При тому навіть не на дві, а на чотири частини, які офіційно називалися зонами окупації: радянська, американська, англійська і французька. Але на відміну від Німеччини поділ Австрії тривав набагато менше. Сталося це таким чином. У 1947 році у відпустове австрійське місце Маріяцель прибув священник-францисканець отець Петер Павлічек. Він виступив перед групою прочан, яких закликав щодня молитися вервицю за звільнення Австрії. Пізніше отець мандрував країною, де влаштовував молитовні процесії, закликаючи людей благати Бога у тому намірі. Згодом до його молитовної акції приєдналося близько мільйона австрійців. У 1955 році без жодних заворушень чи конфліктів війська чотирьох держав забралися з Австрії (див. Мессори Витторіо, «Вера и знаки истории»// inosmi.ru/history/2011/216/180482282282.htm/.). Дотепер історики не можуть логічно пояснити, чому іноземні держави забрали свої війська з Австрії. Особливо дивно це щодо Радянського Союзу, адже відомо, що за два роки перед тим у Східній Німеччині були великі заворушення, спрямовані проти присутності радянських військ. А вже у 1956 році, тобто через рік після австрійських подій, була антирадянська революція в Угорщині. Однак в обох випадках ті виступи придушила радянська армія. А ось Австрію така доля оминула. Віруючі люди це пояснюють силою молитви, яку започаткував отець Петер Павлічек.

Є у Південно-Східній Азії така держава як Філіппіни. З 1965 по 1989 рік президентом цієї держави був Фердинанд Маркос. Його правління запам'яталося мешканцям країни

великою корупцією, фальсифікацією виборів, переслідуваннями і навіть вбивствами членів опозиції. Усі ці фактори призвели до того, що у 1986 році одна з військових частин Маніли – столиці Філіппін – відмовилася визнавати Маркоса головнокомандуючим. Тоді президент наказав військам, вірним йому, роззброїти цю частину. Зрозуміло, що виконання такого наказу могло б закінчитися кровопролиттям. Але не допустив до цього архієпископ Маніли кардинал Хайме Сін. Він виступив на католицькій радіостанції «Верітас» із закликом до громадян прийти і встановити живий щит довкола непокірної військової частини.

Одночасно він звернувся до вояків урядових військ не стріляти в учасників мирної акції протесту. На заклик кардинала на вулиці Маніли вийшло близько двох мільйонів філіппінців. Ці події отримали назву «революція вервиці» через те, що більшість її учасників прийшли на акції протесту з вервицями. Довкола військової частини утворився, якщо вживати український відповідник, своєрідний Майдан. Прибув туди і кардинал Сін. Правда, філіппінський майдан мав специфіку чисто релігійну. Там в основному мали місце не політичні виступи, а безперервні богослужіння, молитви і релігійні концерти. Коли прибули вірні президенту війська, включаючи й танки, вони відмовилися застосовувати зброю проти співгромадян. Через чотири дні президент Фердинанд Маркос покинув Філіппіни. Після того нарешті відбулися чесні вибори, де перемогла кандидат від опозиції Корасон Акіно. У 2001 році знову ж таки завдяки зусиллям кардинала Сіна на Філіппінах відбулася ще одна мирна революція, внаслідок якої був усунутий від влади президент Жозеф Естрада.

Тепер перенесемося до сусідньої з нами Польщі. Після Другої світової війни за допомогою радянських військ там було встановлено прорадянський режим. Країна увійшла до так званого соцблоку. Однак багато польських громадян не хотіли миритися з таким станом речей. У 1956 і 1970 роках там мали місце великі робітничі протести, які влада жорстко придушила. Переломним моментом в історії Польщі став візит Папи Івана Павла II у 1979 році. У наступному, 1980 році на гданському доку імені Леніна виникла перша у комуністичному світі незалежна від влади профспілка «Солідарність».

Розпочався страйк гданських докерів, а пізніше до нього приєдналися робітники з усієї країни. Знаючи попередні трагічні наслідки акцій протесту, члени «Солідарності» не виходили на вулиці, а віддавали перевагу так званим окупаційним страйкам (у таких випадках робітники припиняють працю, але залишаються на підприємстві). Ця боротьба тривала аж до 1989 року. За цей час мало місце і введення надзвичайного стану, і арешти лідерів «Солідарності», і переслідування опозиціонерів, і круглі столи у перемовинах із владою. Однак остаточно влада визнала «Солідарність» як легальний профспілковий рух. До речі, це теж перше таке визнання невідконтрольного руху в комуністичному світі. Варто наголосити, що, незважаючи на переслідування, «Солідарність» не вдавалась до насильницьких дій проти влади. Нарешті настали вільні вибори, і першим всенародно обраним президентом Польщі став лідер «Солідарності», електрик за фахом, Лех Валенса. Доречно зупинитися на релігійній складовій цього страйкового руху. Дуже промовистим став той факт, що свій виступ гданські докери розпочали, прибивши на зовнішній стіні свого підприємства ікону Ченстоховської Богородиці і портрет Папи Івана Павла II. Тобто від самих початків «Солідарність» демонструвала свої симпатії до Церкви. Від початку страйку прибули священники, які стали капеланами «Солідарності». На підприємствах вони відправляли богослужіння. Найбільш відомим серед них був отець Єжи Попелюшко. У 1984 році його вбили

комуністичні спецслужби, а у 2009 році він був беатифікований Ватиканом. Велику роль у переломі ситуації відіграв Папа Іван Павло II. У 1983 році мав місце його другий візит на батьківщину. Умовою візиту понтифік поставив скасування надзвичайного стану і амністію членам опозиції. Пізніше завдяки Папі-поляку почався круглий стіл, який призвів до мирного завершення конфлікту і демократизації країни.

До сьогоднішнього дня дуже суперечливо істориками оцінюється особа чилійського президента Аугусто Піночета. Він прийшов до влади у Чилі внаслідок військового перевороту у цій країні у 1973 році і добровільно склав свої повноваження у 1990 році. Одні вбачають у його особі рятівника Чилі й ініціатора серйозних реформ, інші ж – кривавого диктатора. Однак, як би не оцінювали наслідки правління Піночета, фактом є те, що бодай у перші роки його керівництва мали місце серйозні порушення прав людини, а буквально кажучи – репресії. Це, до речі, визнав і сам Піночет, коли після виходу на пенсію попросив офіційного вибачення у своїх громадян. Нам, безперечно, буде цікаво дізнатися про реакцію Церкви на ці явища. Ось одна варта уваги цитата: «Коли 11 вересня 1973 року стався кривавий переворот, і на Чилі впали жахиття фашистської тиранії, багато буржуазних діячів перелякалися. Велика частина сенаторів і депутатів від центристських і правих партій підпорядкувалися новій владі. Так звані вищі судові інстанції пішли на угоду з узурпаторами. Зрадила свого «брата» Сальвадора Альєнде і свої принципи масонська організація, яка стала співпрацювати з режимом. Занепало духом багато протестантів... Є достойним великої поваги і ніколи не забудеться, що Католицька церква в Чилі з першого ж моменту перевороту простягнула руку усім, кого переслідували. Це докорінним чином змінило ставлення до Церкви усіх політичних сил». Найдивнішим є те, що згадані вище слова писав комуніст. А точніше – член чилійської компартії Орландо Мільяс у статті «Католицька Церква і фашистський переворот у Чилі». Ця стаття була опублікована в радянському офіційно-атеїстичному щорічнику «Религии мира» (1983 р., стор. 24-26). Правда, з оцінкою режиму Піночета як фашистського на сьогодні більшість істориків не згодні. Вони визнають його як авторитарний, але аж ніяк не фашистський. Однак щодо всього іншого, то це правда. Відразу ж після перевороту чилійський кардинал Сільво Енрікес наказав священикам відкрити храми і давати в них притулки усім, кого тоді переслідувала нова влада. Скористалися цим навіть деякі комуністи. Також кардинал провадив молитву за полегшення конфлікту. І знову ж таки, подібно як і в Польщі, переломний момент у Чилі настав у 1987 році. Цього року країну відвідав Папа Іван Павло II. Після розмови з понтифіком Піночет у наступному, 1988 році, організував у Чилі плебісцит з метою дізнатися, наскільки народ підтримує його повноваження. Коли він за результатами плебісциту не отримав більшості, то пішов на організацію вільних виборів і передав повноваження представнику Християнсько-демократичної партії Патрісію Ейлвіну, який переміг на президентських виборах 1990 року. Цікаво, що хоча представники чилійського єпископату критикували Піночета за зловживання, у 1998 році вони виступили на його захист, коли того було заарештовано у Великій Британії. Пізніше Піночета таки звільнили з-під арешту. Варто додати, що у 1987 році, крім Чилі, Папа Іван Павло II також відвідав Парагвай, де після зустрічі з ним також склав свої повноваження місцевий диктатор Альфредо Стресснер.

Розповідати про історії ненасильницького опору можна ще довго. На жаль, у наш час чомусь прийнято замовчувати про роль Церкви у цих подіях. Замовчуються навіть ці речі, про які писалося, до того ж у позитивному плані у радянський період. Як, наприклад,

вище згадана стаття про Чилі. А в той же час Євангеліє гласить, що шлях до свободи пролягає через пізнання істини (Ів. 8,32). Тому тепер, коли питання свободи знову стало дуже актуальним для українського суспільства, нам необхідно пам'ятати про цей шлях, який, власне, і вказує Євангеліє. Як ми переконуємося, інші народи, які йшли цією дорогою, не помилилися.

Â